

TRAINING MATERIAL FOR POST HARVEST HANDLING OF SHRIMP & CLAM PRODUCTS

National Agricultural Technology Project
Studies on Fisherwomen in coastal Eco System of
Andhra Pradesh, Karnataka, Tamilnadu and Kerala

Compiled and Edited by:
Prof. Dr. R. Sathiadhas and Dr. Femeena Hassan

Supported by:
Sri. Y. Joseph Raj and Jijo Joseph.

Published by:
Prof. Dr. Mohan Joseph Modayil, Director, CMFRI, Kochi.

Cover Design & Illustrations: Design & Production:
A. P. Sunil Kumar   Grafixcreations

സാമൂഹ്യവികസനത്തിൽ വനിതാശാക്തീകരണത്തിന്റെ പ്രാധാന്യവും സ്ത്രീ പങ്കാളിത്തത്തിന്റെ ആവശ്യകതയും

ഡോ. വിപിൻകുമാർ. വി. പി.

കേന്ദ്ര സമുദ്ര മത്സ്യ ഗവേഷണസ്ഥാപനം, കൊച്ചി.

ആമുഖം

സമൂഹത്തിന്റെ താഴേക്കിടയിലുള്ള ദരിദ്രരിൽ ദരിദ്രരായ ജനവിഭാഗത്തിന്റെ ജീവിതനില വാരത്തിലുള്ള മുന്നേറ്റവും ഉന്നമനവുമാണ് 'വികസനം' കൊണ്ടുദ്ദേശിക്കുന്നത്. നാനാമുഖമായ സമൂഹവികസന പദ്ധതികളുടെ ആസൂത്രണത്തിലും നിർവ്വഹണത്തിലും സ്ത്രീ പങ്കാളിത്തം വർദ്ധിച്ചാൽ മാത്രമേ ഇത് സാധ്യമാവുകയുള്ളൂ. കേരളത്തിൽ വികേന്ദ്രീകൃതാസൂത്രണത്തിന്റെ ഭാഗമായി തദ്ദേശസ്വയംഭരണ സ്ഥാപനങ്ങൾ തയ്യാറാക്കിയിട്ടുള്ള വികസന റിപ്പോർട്ടുകളിലെല്ലാം സ്ത്രീകളുടെ തൊഴിലില്ലായ്മ, ചൂഷണം, തൊഴിൽ പരമാവധി വേല, അധുശൃംഭോലിഭാരം, വിദ്യാഭ്യാസത്തിലെ പിന്നോക്കാവസ്ഥ, സാമ്പത്തിക പ്രശ്നങ്ങൾ, ജ്ഞാതാധുത, സാമൂഹിക അരക്ഷിതത്വം, സംഘടിത പ്രവർത്തനങ്ങളുടെ അപര്യാപ്തത തുടങ്ങിയവ പരാമർശവിധേയമായിട്ടുണ്ട്. പ്രാ

ദേശിക പദ്ധതിയാസൂത്രണത്തിൽ സ്ത്രീപങ്കാളിത്തവും സ്ത്രീ പരിഗണനയും ഉറപ്പു വരുത്തുന്നതിന് ഉതകുന്ന പരിപാടികൾ ആവിഷ്കരിക്കണമെന്ന് നിഷ്കർഷിച്ചിട്ടുണ്ട്.

സ്ത്രീപങ്കാളിത്തം സാമൂഹ്യവികസനത്തിൽ ഉറപ്പു വരുത്തുന്നതോടൊപ്പം പദ്ധതിനടത്തിപ്പിന്റെ പ്രയോജനം സ്ത്രീകൾക്ക് ലഭ്യമാക്കുകയും ചെയ്യേണ്ടത് അത്യന്താപേക്ഷിതമാണ്. ഇവിടെയാണ് 'വനിതാശാക്തീകരണ'ത്തിന്റെ പ്രസക്തി. പടിപടിയായി ബൃഹത്തായ ഒരു ലക്ഷ്യം മുന്നിൽ കണ്ട്, സുദൃഢമായ രൂപരേഖകളോടെ നടപ്പിൽ വരുത്തേണ്ട സ്ത്രീശാക്തീകരണ പ്രക്രിയയ്ക്കായി ചില സുപ്രധാന കാര്യങ്ങളിൽ ഊന്നൽ കൊടുക്കേണ്ടത് അത്യാവശ്യമാണ്.

* സ്ത്രീകളുടെ സമീപനരീതിയിലുള്ള മാറ്റം

* വികസന പ്രക്രിയയിൽ സ്ത്രീകളുടെ അവബോധം വളർത്തിയെടുക്കാൻ ഊർജ്ജിത

ബോധവൽക്കരണം

- * വികസന പദ്ധതികളിൽ വനിതകളുടെ സജീവ പങ്കാളിത്തം
- * വനിതകളുടെ സംഘടനാപാടവം
- * സ്ത്രീകൾക്ക് ഉത്തരവാദിപ്പെട്ട തീരുമാനമെടുക്കാനും അവലോകന നിയന്ത്രണച്ചുമതലകൾ എടുക്കാനുമുള്ള പ്രാപ്തി
- * പെൺകുട്ടികളുടേയും സ്ത്രീകളുടേയും വിദ്യാഭ്യാസനിലവാരം ഉയർത്താനുള്ള മാർഗ്ഗങ്ങൾ
- * നയരൂപീകരണത്തിലും തീരുമാനമെടുക്കൽ പ്രക്രിയയിലും വനിതകളുടെ പങ്കുചേരൽ
- * സ്ത്രീപുരുഷസമത്വത്തിനും തുല്യ പ്രാതിനിധ്യത്തിനും പ്രാധാന്യം നൽകിക്കൊണ്ടുള്ള സാമൂഹിക-സാംസ്കാരിക പരിവർത്തനങ്ങൾക്കുള്ള പ്രോത്സാഹനം

ഇപ്രകാരം വനിതാശാക്തീകരണത്തിലൂടെ ഗ്രാമീണവികസനത്തിന് ഉപോൽബലകമായ ഒരു പശ്ചാത്തലം ഉണ്ടാക്കിയെടുക്കാൻ ജനാധിപത്യ അധികാര വികേന്ദ്രീകൃത പ്രക്രിയയുടെ തുടർച്ചയായി രൂപം കൊണ്ട സ്ത്രീകളുടെ സ്വയംസഹായസംഘങ്ങൾക്ക് സുപ്രധാനമായ ഒരു പങ്ക് വഹിക്കാനും സാധിക്കും

വനിതാശാക്തീകരണവും സമൂഹ്യ വികസനവും

കേരളത്തിന്റെ സാമൂഹ്യവികസനത്തിൽ അഥവാ ഗ്രാമീണ വികസനത്തിൽ ദുരവ്യാപകമായ ഫലങ്ങൾ ഉളവാക്കാൻ കെൽപ്പുള്ളതും ജനപങ്കാളിത്തത്തിൽ അധിഷ്ഠിതവുമായ വികേന്ദ്രീകൃതസൂത്രണത്തിന്റെ ഗ്രാമതല പ്രാഥമിക ജനകീയവേദി എന്നു പറയുന്നത് ഗ്രാമസഭകളാണ്. ജനകീയ സ്വഭാവമുള്ള ഈ ഗ്രാമസഭകളിലൂടെ നമ്മുടെ സംസ്ഥാനത്തിന്റെ വികസന പന്ഥാവിൽ ഇരുപര്യന്തം ആവിഷ്ക

രിക്കാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടുള്ളതിൽവെച്ച് താരതമ്യേന ബൃഹത്തായ വികേന്ദ്രീകൃത വികസനത്തിൽ സർവ്വാത്മനാ പങ്കാളികളായിക്കൊണ്ട് വനിതാശാക്തീകരണത്തിന്റെ ഉത്തമ മാതൃകകളായി സ്ത്രീകളുടെ സ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ മുന്നോട്ടുവരേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. കാരണം വിശാലമായ കാഴ്ചപ്പാടോടെ ഗ്രാമീണവികസനം സുസാധ്യമാക്കിക്കൊണ്ട് ദാരിദ്ര്യനിർമ്മാർജ്ജന പരിപാടികൾ സുഗമമായി ആവിഷ്കരിച്ച് നടപ്പിൽവരുത്താവുന്ന സുതാര്യമായ ഉപാധിയാണ് ശാക്തീകരിക്കപ്പെട്ട വനിതാസ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ അഥവാ സ്വാശ്രയസംഘങ്ങൾ.

താൽക്കാലികമല്ലാത്ത സാമീപ്യത്തേയും ഒരേ വിശ്വാസത്തേയും താല്പര്യത്തേയും സംഘടിത പെരുമാറ്റത്തേയും ആസ്പദമാക്കിയുള്ള മനുഷാസ്ത്രപരമായ പ്രതികരണങ്ങളും പരസ്പരം മററാവുന്ന സ്ഥാനങ്ങളുമുള്ള രണ്ടോ അതിലധികമോ ആളുകളുടെ കൂട്ടം മാത്രമാണ് 'സംഘം' എന്ന പദം കൊണ്ടുദ്ദേശിക്കുന്നത്. എന്നാൽ സ്വയം സഹായസംഘം വളരെ ബൃഹത്തായ കാഴ്ചപ്പാടോടെമാത്രം രൂപംകൊടുക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ള സംഘമാണ്. ഏതൊരു സംഘവും നല്ലൊരു സ്വയം സഹായസംഘം അഥവാ സെൽഫ് ഹെൽപ്പ് ഗ്രൂപ്പായി രൂപാന്തരം പ്രാപിക്കണമെങ്കിൽ ആ സംഘം അനുഷ്ഠിച്ചിരിക്കേണ്ടതായ കൃത്യമായ മാനദണ്ഡങ്ങളും നിയമസംഹിതകളും ഉണ്ട്.

സംഘാംഗങ്ങളുടെ പങ്കാളിത്തം, നേതൃത്വഗുണം, തീരുമാനമെടുക്കൽ, ഗ്രൂപ്പ് അന്തരീക്ഷം, അംഗത്വം, വികാരങ്ങൾ, നിയമസംഹിതകൾ, പരസ്പരവിശ്വാസം, സഹകരണം, സഹവർത്തിത്വം, അർപ്പണമനോഭാവം, കഠിനാധ്വാന മനസ്ഥിതി, നേട്ടങ്ങൾ തുടങ്ങിയ സവിശേഷതകളൊക്കെ ഒരു സ്വാശ്രയസംഘത്തെ ലക്ഷ്യത്തിലേക്ക് നയിക്കുന്ന മാനദണ്ഡങ്ങളാണ്.

ഒരു സാധാരണ സംഘം നല്ല ഒരു സ്വാശ്രയസംഘമായി രൂപപ്പെടണമെങ്കിൽ സാധാരണഗതിയിൽ 36 മാസങ്ങൾ (മൂന്നു വർഷങ്ങൾ) എങ്കിലും വേണ്ടിവരുമെന്ന് അനുഭവങ്ങളും പഠനങ്ങളും വ്യക്തമാക്കുന്നു. ഈ കാലയളവിനുള്ളിൽ 4 മാസങ്ങൾ വരെ ഗ്രൂപ്പ് രൂപീകരണ കാലഘട്ടം, 15 മാസങ്ങൾ വരെ ഗ്രൂപ്പ് നിലനിർത്തൽ കാലഘട്ടം, 36 മാസങ്ങൾ വരെ സ്വയംസഹായ കാലഘട്ടം എന്നിങ്ങനെ മൂന്ന് അവസ്ഥകളിൽകൂടി സംഘം കടന്നുപോകുമ്പോൾ സ്വാശ്രയതത്തിലൂടെ സമൃദ്ധിയിലേക്ക് നയിക്കപ്പെടുന്നുവെന്ന് സ്വയംസഹായ സംഘങ്ങളിൽ അധിഷ്ഠിതമായ സാമൂഹ്യ ഗവേഷണപഠനങ്ങൾ സൂചിപ്പിക്കുന്നു.

ഗ്രാമീണവികസനത്തിൽ വനിതകളേയും തുല്യപങ്കാളികളാക്കിക്കൊണ്ട് ഇന്നത്തെ അവസ്ഥയിൽ കാര്യമാത്ര പ്രസക്തമായ മാറ്റങ്ങളുണ്ടാക്കാൻ ചില കാര്യങ്ങളിൽ പ്രത്യേക ശ്രദ്ധ ചെലുത്തേണ്ടത് അത്യാവശ്യമാണ്.

* സ്വയംസഹായസംഘങ്ങൾ കേന്ദ്രീകരിച്ച് സ്ത്രീകളുടെ പ്രശ്നങ്ങളെ സംബന്ധിച്ച സജീവ ചർച്ചകൾ ഗ്രാമസഭകളിൽ പങ്കെടുക്കുന്നതിനുമുമ്പ് തന്നെ നടപ്പിൽവരുത്തണം.

* ഇപ്രകാരം ചർച്ചയുടെ അടിസ്ഥാനത്തിൽ തയ്യാറാക്കപ്പെട്ട രൂപരേഖ ഗ്രാമസഭയോടോ ഗങ്ങളിൽ അവതരിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് നേതൃത്വ ഗുണവും കാര്യപ്രാപ്തിയുമുള്ള സ്ത്രീകളുടെ പ്രാതിനിധ്യം ഗ്രാമസഭകളിൽ ഉറപ്പാക്കണം. അതിനായി കർമ്മസമിതികളിൽ ഇടപെട്ട് വനിതാവികസന പദ്ധതികൾ തദ്ദേശപദ്ധതികളിൽ ഉൾപ്പെടുത്താൻ ശ്രദ്ധിക്കണം.

* ഇത്തരം പദ്ധതികൾ പ്രായോഗികമായി പ്രാവർത്തികമാക്കാൻ പര്യാപ്തമായിരിക്കണം.

* ഉൽപ്പാദന മേഖലയിലും സേവന മേഖലയിലും ഗുണമേന്മയുള്ള പദ്ധതികൾ സ്ത്രീകളുടെ പ്രാതിനിധ്യത്തോടെ നടപ്പിൽവരുത്താൻ ശ്രമിക്കണം.

* വനിതാ ജനപ്രതിനിധികളുടെ നേതൃത്വത്തിൽ ചർച്ചകൾ സംഘടിപ്പിച്ച് സ്ത്രീവികസനത്തിനുവേണ്ടി മാത്രം നീക്കിവച്ചിരിക്കുന്ന തുക ഫലപ്രദമായി വിനിയോഗിക്കാൻ സാധിക്കണം.

* കേന്ദ്ര-സംസ്ഥാന ആവിഷ്കൃതപദ്ധതികൾ ജനകീയാസൂത്രണവുമായി സമന്വയിപ്പിച്ചുകൊണ്ട് സാമൂഹ്യനീതി ഉറപ്പുവരുത്തുന്ന പദ്ധതികൾ സുതാര്യതയോടെ നടപ്പിൽവരുത്താൻ സ്ത്രീ സ്വാശ്രയസംഘങ്ങൾ മുൻകൈ എടുത്ത് പ്രവർത്തിച്ചാൽ സർവ്വതോമുഖ വികസനത്തിന്റെ മുഖ്യധാരയിലെത്താൻ വനിതാശാക്തീകരണത്തിലൂടെ സാധിക്കുകതന്നെ ചെയ്യും.

സ്ത്രീ ശാക്തീകരണം : സ്വാശ്രയസംഘങ്ങളിലൂടെ

* ശാക്തീകരിക്കപ്പെട്ട സ്ത്രീ സ്വാശ്രയസംഘങ്ങൾ സ്വന്തം സമ്പാദ്യത്തോടൊപ്പം ബാങ്ക് വായ്പകൾക്കുടിയെടുത്ത് സംഘാംഗങ്ങളെ സഹായിക്കുന്ന രീതിയിലുള്ള ലഘുസമ്പാദ്യ വായ്പാപരിപാടികൾ നടപ്പിലാക്കുന്നതിനുപുറമെ അനുയോജ്യമായ തൊഴിൽ സംരംഭങ്ങളും നടത്തിവരുന്നു. ഇങ്ങനെയുള്ള സ്വയംതൊഴിൽ സംരംഭങ്ങളിലൂടെ വരുമാനം നേടി സ്വന്തംകാലിൽ നിൽക്കാൻ സ്ത്രീകൾ പ്രാപ്തരാകുന്നു.

* ആഴ്ചയിൽ ഒരിക്കൽ കൂടുന്ന യോഗങ്ങളിൽ സ്വാശ്രയസംഘാംഗങ്ങൾ പ്രധാന പ്രശ്നങ്ങൾ അവതരിപ്പിക്കുകയും അവയുടെ പരിഹാരം കൂട്ടായ്മയോടെ നിർവ്വഹിക്കു

കയും ചെയ്യുന്നു. തികഞ്ഞ സുരക്ഷിതത്വ ബോധവും ഒറ്റക്കെട്ടായിനിൽക്കുമ്പോഴുള്ള മാനസികാരോഗ്യവും ഈ സഹവർത്തിത്വത്തിലൂടെ സാധിക്കുന്നു.

* കുടുംബഭദ്രതയിൽ പ്രകടമായ സാധീനം ചെലുത്താൻ സ്ത്രീകളുടെ സമ്പാദ്യത്തിന് കഴിയും. സ്ത്രീകൾക്കും പുരുഷന്മാരോടൊപ്പം കുടുംബത്തിന്റെ ക്ഷേമത്തിനുവേണ്ടി പ്രവർത്തിക്കാൻ സാധിക്കുമെന്ന ആത്മവിശ്വാസം ഈ സ്വയംസഹായ സംഘങ്ങൾവഴി വളർത്തിയെടുക്കാൻ സാധിക്കും.

* സംഘങ്ങളുടെ പ്രവർത്തനഫലമായി ഗ്രാമസഭകളിലും പ്രാദേശിക ആസൂത്രണ വികസന പ്രവർത്തനങ്ങളിലും സ്ത്രീ പങ്കാളിത്തം വർദ്ധിക്കുന്നതോടെ ഈ രംഗങ്ങളിൽ സ്ത്രീകളുടെ അവബോധം പുരോഗമിക്കാൻ ഇടവരുന്നു.

* ആഴ്ചതോറും സ്വയംസഹായസംഘങ്ങൾ യോഗംചേരുന്നതിനാൽ അതത് പ്രദേശത്തെ ഗുണഭോക്താക്കളെക്കുറിച്ച് വ്യക്തമായ ധാരണയുണ്ടാക്കുന്നതിനും ഗുണഭോക്തൃ തെരഞ്ഞെടുപ്പ് സുതാര്യമാക്കുന്നതിനും സാധിക്കുന്നു.

* ഗുണഭോക്താവിന് അനുവദിക്കപ്പെട്ട ആനുകൂല്യങ്ങൾ നിർദ്ദിഷ്ട പരിപാടിയ്ക്കുവേണ്ടി പ്രയോജനപ്പെടുത്താൻ പ്രേരണ ചെലുത്താൻ സംഘങ്ങൾക്കു കഴിയുന്നു.

* സ്ത്രീകളുടെ സാമൂഹ്യ ബോധനിലുപരിയിൽ ഗണ്യമായ മാറ്റം വരുത്താൻ സാശ്രയസംഘങ്ങൾ വഴി സാധിച്ചിട്ടുണ്ട്. ദുരിതാശ്വാസനിധിയിലേയ്ക്കും മറ്റും വനിതാ സംഘങ്ങൾ കൈഅയച്ച് സംഭാവന നൽകിത്തുടങ്ങിയത് ശാക്തീകരണ പ്രക്രിയ വഴി തെളിച്ച മാറ്റങ്ങൾക്ക് ഉദാഹരണമാണ്.

* ജാതിമത ചിന്തകൾ വെടിഞ്ഞ് വിശേഷദിനങ്ങൾ ആചരിച്ചും, സാംസ്കാരിക നായകന്മാരെ പങ്കെടുപ്പിച്ചു കൊണ്ടുള്ള പൊതു പരിപാടികൾ നടത്തിയും, കലാ-കായിക മത്സരങ്ങളും സാക്ഷരതാ ക്ലാസ്സുകളും സംഘടിപ്പിച്ചും സ്ത്രീ സംഘങ്ങൾ സാംസ്കാരിക പ്രവർത്തനങ്ങൾക്ക് നേതൃത്വം നൽകിത്തുടങ്ങിയത് സ്ത്രീശാക്തീകരണത്തിലൂടെ ഉരുത്തിരിഞ്ഞ സാമൂഹിക പ്രതിബദ്ധതയ്ക്ക് ഉത്തമഉദാഹരണമാണ്.

* കുട്ടായ്മയുടെ പ്രതീകമായ ഈ വനിതാ സംഘങ്ങൾക്ക് വീട്ടുമുറ്റത്തെ ബാങ്കായും, ആപത്തിൽ രക്ഷയ്ക്കെത്തുന്ന മിത്രമായും അമിതപലിശയിൽ നിന്നുള്ള സംരക്ഷകരായും ഒക്കെ പ്രവർത്തിക്കാൻ കഴിയുന്നതിനാൽ സ്ത്രീകൾക്ക് വികസന പ്രവർത്തനങ്ങളിൽ തുല്യപങ്കാളിത്തം വഹിച്ചുകൊണ്ട് സാമ്പത്തിക സാശ്രയത്വത്തിലേയ്ക്ക് മുന്നേറാൻ സഹായകമാകുന്നു.

ഗ്രാമീണമേഖലയിൽ സ്ത്രീ പങ്കാളിത്തത്തിന്റെ ആവശ്യകതയും പ്രാധാന്യവും:

സ്ത്രീകൾക്ക് സ്ഥിരവരുമാനം നൽകാൻ കഴിവുള്ളതും പ്രാദേശിക സാധ്യതയുള്ളതുമായ മേഖലകൾ കണ്ടെത്തി ദാരിദ്ര്യനിർമ്മാർജ്ജനത്തിന് പര്യാപ്തമായ സുഷ്ഠസംരംഭങ്ങൾ അഥവാ മൈക്രോ എന്റർപ്രൈസസ് സഹകരണാടിസ്ഥാനത്തിൽ രൂപപ്പെടുത്താനുള്ള സംഘടിതശ്രമങ്ങളാണ് ഗ്രാമീണ മേഖലയിലെ സ്ത്രീ സാശ്രയസംഘങ്ങൾ ചെയ്യേണ്ടത്.

വനിതാ ശാക്തീകരണം പ്രാവർത്തികമാക്കിക്കൊണ്ട് ദാരിദ്ര്യരേഖയ്ക്ക് താഴെയുള്ള ജനവിഭാഗത്തിന്റെ വികസനത്തിനായി പ്രാദേശിക വിഭവസാധ്യതകളെ മുൻനിർത്തി രൂപം കൊടുത്തിട്ടുള്ളതും അനുഭവങ്ങളിലൂടെ വിജയം ഉറപ്പുവരുത്തിയിട്ടുള്ളതുമായ ചില മൈക്രോ

സംരംഭങ്ങളും കേരള സംസ്ഥാനത്തിന്റെ വിവിധ പ്രദേശങ്ങളിൽ സ്ത്രീകളുടെ സ്വയം സഹായസംഘങ്ങൾ വിജയപ്രദമായി നടപ്പിൽ വരുത്തിയ ബദൽ തൊഴിലധിഷ്ഠിത സംരംഭങ്ങളും ഇവയാണ്.

കാർഷിക മേഖലയിൽ പച്ചക്കറികൃഷി, ഉദ്യാനനിർമ്മാണം, പൂഷ്പകൃഷി, അടുകളത്തോട്ടനിർമ്മാണം, ഫലവൃക്ഷത്തോട്ടനിർമ്മാണം, പഴഉല്പന്നങ്ങളുടെ ഉല്പാദനം, പഴസംസ്കരണയൂണിറ്റ്, പലഹാരനിർമ്മാണ യൂണിറ്റ്, കാറ്ററിംഗ് യൂണിറ്റ്, ബേക്കറി യൂണിറ്റ്, ധാന്യങ്ങൾ പൊടിച്ച് വിൽപ്പന തുടങ്ങിയവ വനിതാസംഘങ്ങൾ നടപ്പിൽവരുത്തിയ തൊഴിലധിഷ്ഠിത സംരംഭങ്ങളാണ്.

അതുപോലെ തീരദേശമേഖലയിൽ മൂല്യവർദ്ധിത മത്സ്യഉല്പന്നങ്ങളുടെ നിർമ്മാണം, ഉണക്കമത്സ്യ നിർമ്മാണ യൂണിറ്റ്, മത്സ്യസംസ്കരണ യൂണിറ്റ്, റെഡി റൂ ഈറ്റ് മത്സ്യ ഉല്പന്നങ്ങൾ, റെഡി റൂ കൂക്ക് മത്സ്യ ഉല്പന്നങ്ങൾ, അലങ്കാര മത്സ്യകൃഷി, കല്ലുമ്മക്കായ കൃഷി, എരുന്ത് ശേഖരണം എന്നിവ പ്രാധാന്യമർഹിക്കുന്നു.

അനുബന്ധമേഖലകളിൽ മരപ്പണി യൂണിറ്റ്, കല്പ്പണി യൂണിറ്റ്, സോപ്പുനിർമ്മാണ യൂണിറ്റ്, വസ്ത്രവ്യാപാരം, ഗാർമെന്റ് യൂണിറ്റ്, കമ്പ്യൂട്ടർ സെന്റർ, കോഴിവളർത്തൽ, കന്നുകാലി വളർത്തൽ, പന്നിവളർത്തൽ, തേനീച്ച വളർത്തൽ, തുന്നൽവേലകൾ, കൈത്തറി യൂണിറ്റ്, പട്ടു നുല്പ്പാഴ്വ വളർത്തൽ, മെഴുകുതിരി നിർമ്മാണ യൂണിറ്റ്, ചോക്ക് നിർമ്മാണ യൂണിറ്റ്, കൂടനിർമ്മാണ യൂണിറ്റ്, ഫോം മെത്ത നിർമ്മാണ യൂണിറ്റ്, മുളകൊണ്ടുള്ള കരകൗശല വസ്തുക്കളുടെ നിർമ്മാണം തുടങ്ങിയവയിൽ സ്ത്രീസ്വാശ്രയസംഘങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കിയ ബദൽ തൊഴിലധിഷ്ഠിത സംരംഭങ്ങളാണ്.

തദ്ദേശസ്വയംഭരണസ്ഥാപനങ്ങളുടെ മേൽനോട്ടത്തിലുള്ള സമഗ്രമായ ദാരിദ്ര്യനിർമ്മാർജ്ജന പദ്ധതിയിൽ ദരിദ്രവനിതകളെ സ്വാശ്രയസംഘങ്ങളിലൂടെ ശാക്തീകരിച്ച് കേവലദാരിദ്ര്യത്തിന്റെ സമസ്ത ഭാവങ്ങളേയും ഉച്ചാടനംചെയ്യാൻ കഴിയണം. ഇതിന്റെ അടിസ്ഥാനഘടകമായി സ്ത്രീകളുടെ സംഘങ്ങൾക്ക് രൂപംകൊടുക്കുകയും ലഘൂനിക്ഷേപങ്ങളിലൂടെ സമ്പാദ്യം വർദ്ധിപ്പിക്കുകയും സംഘത്തിൽ നിന്ന് വായ്പ ലഭ്യമാക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് സാവധാനം പടിപടിയായി ശാക്തീകരിച്ച് ഈ സംഘങ്ങളെ സാമ്പത്തിക സ്വാശ്രയതത്തിലേക്ക് നയിക്കാൻ നമുക്ക് സാധിക്കും.

ഇപ്രകാരം സുദൃഢമായ നിയമ സംഹിതകളോടെ കൃത്യമായ മാനദണ്ഡങ്ങൾ പാലിച്ചുകൊണ്ട് രൂപപ്പെട്ട പരസ്പര സഹായസംഘങ്ങളുടെ നിക്ഷേപസമാഹരണത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കി ബാങ്ക് വായ്പകളിലൂടെയും മറ്റും ലഭ്യമായ സാമ്പത്തിക സഹായങ്ങളുടെ ഫലപ്രദമായ വിനിയോഗത്തിലൂടെ വരുമാനവർദ്ധനവിനുതക്കുന്ന അനുയോജ്യമായ സൂക്ഷ്മസംരംഭങ്ങൾക്ക് സ്വയം മുന്നോട്ടുവരാനും കടക്കണിയിൽ നിന്ന് സ്വയം മോചിതരാകാനും വനിതകളെ പ്രാപ്തരാക്കുന്നു.

സാമൂഹ്യ വികസനത്തിന്റെ പൊതു പ്രശ്നങ്ങളായ നിരക്ഷരത, ശുദ്ധജലദുർലഭ്യം, അനാരോഗ്യം, പാർപ്പിടം തുടങ്ങിയവ കൂട്ടായ്മയോടെയും അർപ്പണമനോഭാവത്തോടെയും പരിഹരിച്ചുകൊണ്ട് പ്രാദേശിക സമ്പദ്ഘടന മെച്ചപ്പെടുത്താനും പങ്കാളിത്തത്തിൽ അധിഷ്ഠിതമായ വനിതാ സ്വയംസഹായസംഘങ്ങളുടെ ശാക്തീകരണത്തിലൂടെ സമൃദ്ധിയിലേക്ക് മുന്നേറാനും നമ്മുടെ സ്ത്രീകൾക്ക് കഴിയും എന്ന് അനുഭവങ്ങളുടെ വെളിച്ചത്തിൽ നിസംശയം പറയാം.